a tvořivostí není rozporu; dobrá tradice jest právě cesta a škola tvořivosti. Proto dobré tradice nemůže býti nikdy dost. Tradice máchovské, tradice nerudovské, tradice erbenovské. A té také neschází mladé literatuře. Čtu-li dobré mladé básníky, na příklad takového Jiřího Wolkra v jeho nové knížce Těžká hodina, každou chvíli hmatám přímo tuto dobrou tradici rukou. Jest tam právě proto, že básník jest tak podivně a hluboce svůj. V takových baladách, jako jest „O nenarozeném dítěti" nebo „O očích topičových" cítíš i Nerudu i Erbena i Máchu, přenesené však do nové sféry, do nového mythu sociálního i kosmického. Tu jsou nové transposice lidské i umělecké, nová tvůrčí spříznění mezi novým a starým, jež budou zřejmy teprve budoucnosti. Pak se ukáže jako samozřejmost, co zní dnes ještě většině uší jako paradox a výstřednost: totiž že tradice může býti něčím více než hluchým slovem a prázdnou nálepkou nebo literárně politickou demagogií jen těm, kdož jsou cele noví a cele smělí a cele sví. Slabochům tradice vynáší jen pochybné padělky a špatný literárně umělecký průmysl.

Redaktor tohoto listu p. Ferdinand Peroutka, sám beletrista, napsal do vánočního čísla úvodník na žalostné thema: úpadek moderní české beletrie. Ukazuje se v něm s jakýmsi mstným sarkasmem na opovržení, do něhož upadla krásná literatura česká. Obecenstvo dává prý přednost filmu, a právem prý: jest to spravedlivý trest za její hříchy: za její neseriosnost, hračkářství, formalism. A nebude prý lépe, pokavad se spisovatel nevrátí k „trpělivému studiu skutečnosti". Z této Sodomy není prý vykoupením ani nejmladší komunistická poesie; naopak: jest prý stejně kavárenská, literátská, estétská jako její předchůdkyně, jen jaksi naruby. Starší si hráli s papírovými markýzy, mladší si hrají s papírovými dělníky. Její „barbarskost a prostota" jest prý padělek; a proto těžce prý hřeší ti ze starších, kdož — patrně ze zbabělosti, z čeho také jiného? — s ní koketují... Mea culpa, mea maxima culpa, bijí se v nehodná prsa...

Článek p. Peroutkův přináší mnoho správného, ale ještě více jen vtipného a satirického; kdyby tomu bylo obráceně, bylo by rozhodně lépe. Jest nesen jakousi mstnou a trestající střízlivostí, která se o sobě domnívá, že byla příliš dlouho urážena a že jest tedy na čase, aby se jak náleží ostře projevila. Tuto střízlivost bralo odjakživa a bere mnoho lidí za kritičnost. I není pochyby, že se dostane stati p. Peroutkově mnoho aplausu, a snad i z rukou málo čistých, o nějž p. Peroutka nebude stát; ale to již bývá trest — když již se nám tu plete pod rukou neustále ta ctihodná

dáma Nemesis — takových rozšafných zákroků a vindikací... Ejhle, rozumný, rozšafný člověk — řekne si řada literárních zápecníků; ten nás pomstil! Což to neříkáme léta a léta: návrat k zemi! Trpělivé studium skutečnosti! A vydají s velikou chutí osmdesátý devátý svazek svých Spisů, román o tom, jak se nedostali někde v Prskavicích Honza s Barčou, protože přijel z Prahy na posvícení František a zamiloval se do přítelkyně Barčiny Pepičky... Jiní si řeknou: Ejhle, zdravý rozum! Drž se ve všem střední cesty! Omne nimium vertitur in vitium. A učenější z nich přeloží si zdravý rozum do angličtiny, řeknou mu *common sense* a budou se domnívati, že jsou teprve jak náleží kritičtí...

Já však nemám, žel, již dosti trpělivosti bráti příliš vážně tyto rady, odkazující k „trpělivému studiu skutečnosti". Vyskytají se totiž s trpělivou pravidelností každý rok několikrát již od desítiletí. Nevěřím jim. Nevidím v nich všelék, který by pomohl pacientu na nohy. Skutečnost! Jaké kulaté slovo! Každý si myslí pod ním něco jiného. Jeden rozumí tím popsat muže od hlavy do paty, povědět, jaké barvy měl kabát a kalhoty a kolik knoflíků měla jeho vesta. Jinému jest to podati nám mechanismus jeho myšlení a způsob jeho jednání, jeho zvyky a habitus. Třetímu posléze vyjmout jeho žhavé jádro karakterové, určit jeho duševní typus. Balzac studoval skutečnost někdy trpělivě, jindy netrpělivě, ale vždycky ji deformoval ke svému účelu a pro celkový styl svého díla. Měli jsme lidi, kteří studovali skutečnost opravdu trpělivě, a přece nevyšlo z toho nic než pustota a prázdnota...

Ale abych pro podružné nezapomněl na hlavní. Pan Peroutka má jistě pravdu, zjišťuje-li krisi literatury. A má pravdu ještě širší a ještě hlubší, než jak ji řekl: nejde jen o úpadek literatury naší, jde o úpadek všech ostatních civilisovaných literatur, a nejen o úpadek literatur, nýbrž i všeho umění současného, a nejen umění, nýbrž celé řady ostatních institucí a útvarů hospodářských, sociálních, kulturních. Prožívá dnešní člověk prostě přelom tak důkladný, že není ani snadné zjistiti jeho

rozsah..., přelom, který souvisí s tím, že stará víra sociální, stará organisace hodnot, práce, myšlení, tvorby jest rozbita, a nové není. Jev krise současné literatury jest mnohem hlubší a složitější, než se zdá na první pohled. Bída není jen v tom, že literatura zhračkářštěla, a zhračkářštěla-li, nezhračkářštěla teprve od včerejška. Dnešek jest ne-li poslední, alespoň jedno z posledních slov dlouhého věkovitého procesu rozkladného, který se počal s koncem středověku renesancí, reformací, aby se vyvrcholil v měšťácké revoluci francouzské a jejích doslovech a aby nám postavil jasně na oči svůj žalostný výsledek: individuum osvobozené, ale i ochuzené, bezradné, bezesměrné, anarchistické: hrstku rozkladu, chaos v malém. Nejen literatura, celé umění moderní jest analytické a úplně subjektivistické. Jindy, ve velkých dobách kulturní tvorby, bral na sebe umělec svůj úkol jako řád a kázeň, jako sebezapření a službu čemusi velkému, nadosobnímu; nechtěl se odlišovati od jiných umělců, ani od svých učitelů, ani od svých druhů, naopak: chtěl se jim co nejvíce přizpůsobiti... Nezakládal si nic na své individualitě; necítil se osobností, cítil se bezejmenným dělníkem, který má jedinou ctižádost: vykonati co nejlépe ten úděl práce, který mu připadl na společném díle. Splýval s velikým kolektivním rytmem celkovým; nehledal své osobní slávy na jeho účet; podřizoval se mu úplně; nesl, a proto byl nesen.

K takovémuto nesobeckému umění bylo třeba něčeho, co schází naší době: veliké společenské víry, velikého sociálního náboženství nebo mythu, který určoval stupnici hodnot ve společnosti, vykazoval každé funkci i každému jednotlivci zcela určité a pevné místo ve společenském ustrojení. Umění nadosobní, umění opravdu hromadné, společensky tvořivé a užitečné může vzniknouti teprve tehdy, až já umělcovo, subjekt jeho, jest umlčeno, jest uspokojeno. A to jest možno jen společenskou vírou nějakou, jen mythem, který spojuje a jednotí celou obec i každého jejího člena a občana zvláště. Takový mythus hromadný, taková společenská víra nebo náboženství mělo vždycky účelem osvoboditi člověka od nepokoje a utrpení jeho já, jeho

osoby, a obrátiti jeho pozornost, jeho lásku k celku, k předmětu. Nedostane-li se osobě lidské takového sjednocení a zharmonisování celkovou hromadnou věrou, zesubjektivní úplně: propadá analyse, skepsi, které neberou konce. Pitvá se do nekonečna, líčí se do nekonečna, hraje si s sebou a piplá se s sebou do nekonečna. Propadá nejstrašnější nemoci, která jest: hypochondrii. Stává se z něho *le malade imaginaire*. Zdánlivě a vnějškově zdravý, zdravý fysicky, churaví v duši, která obrací svůj osten proti sobě samé. Poněvadž nemá a nezná zákona, jehož by poslouchala taková bytost a jemuž by sloužila, propadá rozmarům, náladám, zvůli, nejistotě, anarchii, bezcílí.

Hned s renesancí vznikají zajímavé osobnosti a osobnůstky. Každý skládá si svou osobnost na úkor a na účet celku. Hraje si se svým já, šňoří je, činí je zajímavým tím, že je ukazuje světu v nejrůznějším osvětlení; baví sebe i svět svou vnitřní bídou. Začíná se literární exhibitionism. V románě, v lyrice, v essayi jest nalezen prostředek literární zajímavosti, literární problémovosti. A ani největší díla jako Goethův Faust nejsou nic jiného než román problémovosti a problematičnosti, exhibitionism s kosmicko-metafysickými světelnými efekty. Básník a umělec ztratili schopnost sloužiti celku, věřiti mu, milovati jej; a okamžitě jest tu sebezbožnění, krajní subjektivism, náladkaření, honba za rozmary povznešeného, zajímavého lidského exempláře... Básník a umělec *baví* nyní obecenstvo; ale není zábavy, aby nakonec neznudila, a tak končí všecko honbou za zábavností stále zábavnější, honbou, která se může prodlužovat do nekonečna, poněvadž není pepře, který by nemohl býti přepepřen, není koření, které by nemohlo býti nahrazeno kořením ještě kořeněnějším. A je-li nejhůř, začne se od repetice... Konec takového subjektivismu a individualismu jest nuda a... naprostý nedostatek individuality. Neboť tam, kde chce býti zajímavou osobností každý, není jí nakonec nikdo. Vtip a žert celé hry jest právě v tom: ne ten jest pravá individualita, kdo se *chce* stůj co stůj odlišovati od druhých, kdo to chce stůj co stůj dělati jinak a nově, nýbrž ten, kdo se *odlišuje* chtěj nechtěj, poněvadž

jest něco svého a nového. Takový umělec nebo básník veliké doby sociální nechtěl býti jiný než ostatní, ale byl jím přece: *sama sebou*, nechť se tomu bránil sebevíc, pronikla jeho osobnost a odlišila se bezděky od ostatních. A ovšem jen takové vnitřně nutné, nezadržitelné odlišení se má cenu a hodnotu.

Dnešní naše bída, ovšem i naděje, jest tedy — abych mluvil jen o literatuře a umění — v tom, že se nám zprotivilo umění individualisticko-subjektivistické, umění rozkladné a zábavně zajímavé, umění sentimentální i ironické (neboť ironie není než rub sentimentality), a že toužíme po novém umění hromadném, po umění nové objektivné lásky. Přestaly nás bavit ty různé více méně zajímavé individuality umělecké, konec konců podobnější si než vejce vejci, a chceme celé opravdové umění: to a jen to. Nic víc, ale také nic míň.

Jde tedy o to, aby umělcovo nebo básníkovo já, sjednocené v sobě, ozdravěné v sobě, scelené, uklidněné a zharmonisované, zamilovalo si svět — předmět — novou láskou a něhou a podalo jej novým očištěným výrazem. Říká se této snaze nový realismus nebo také nadrealismus — myslím, že úplně postačí říci po staru: realism. Ale tento realism nemá nic společného s naturalismem doby předválečné. S naturalismem à la Zola, Lemonnier, à la Manet nebo u nás K. M. Čapek-Chod. I tito umělci „studovali skutečnost" nebo lépe předmět, ale bez lásky, často přímo s utajenou nenávistí, s ukrytou posměvačností a zlobou, aby jej viděli groteskně, pitvorně, strašidelně, syrově nebo surově. Šli za efektem zajímavosti a zábavnosti; nekoketovali sice svým rozkládajícím se já, ale nesjednoceným nelaskavým subjektem, nevykoupeným nijakou věrou sociální, neposvěceným nijakou láskou, skreslovali svět v děsivý škleb a pitvorně příšernou halucinaci. Jejich naturalism není než odrůda groteskního romantismu; vlastně romantism naruby...

Jde tedy dnes nejprve o to, aby básník nebo umělec měl velikou jednotící obecnou víru sociální, aby se účastnil nesmírně živě veliké naděje doby, aby ji dýchal a ssál všemi svými póry, aby žil z ní a v ní a jí; aby žil nejprve jako občan boží obce,

mluveno středověkým termínem, jako podílník a věřící sociálního mythu, mluveno novým sociologickým názvoslovím Georges Sorela. *Jen* o to tedy jde... Hehehe... Ale kde vzít takovou novou obecnou víru pospolitou, takové nové sociální náboženství, když právě nyní došlo..., kde je vzít a — nekrást!...

Nejmladší básnická generace je nalezla ve svém komunismu. On sjednotil jejich já; on je odvrátil od sebeanalysy, on je vyléčil ze seberoztříštění, z anarchie. Podařil-li se na příklad Jiřímu Wolkrovi, jehož jsem se zde dotkl v předešlém článku, ten malý zázrak, že napsal několik celých laskavých a teplých básní epických, bylo mu to umožněno jen tím, že obecná víra, obecné hoře, obecná naděje dala mu cele zapomenouti na sváry a spory nitra, scelila je v jediný krásný orgán, pozorující svět v očištěné nové lásce, zamilovaný do něho s jakousi zcela novou vděčností a milostností. Ale namítne se mi: tento komunism jest klam; toto nové náboženství sociální je omyl. Se stanoviska sociologického je to vedlejší; úplně lhostejno jest, je-li komunism jako národohospodářská soustava správný nebo nesprávný. Na čem jediné záleží, jest, aby byl dosti *životný*, *dosti silný*, takže dovede vymítnout z tvořivé duše ďábla smutku a sebemučení a sjednotiti ji v zdravý celek; aby vyjmul duši z jejího osamocení a včlenil ji v hromadný útvar obecný a pospolitý. Kde toho dovede, vykonává tvořivé poslání.

Pan Peroutka domnívá se, že „dělník a továrna jsou našim nejmladším stejnou literátskou dekorací, jako před dvacíti lety byli markýz a měknutí mozku". K tomu dovoluji si podotknouti nejprve, že je-li co skutečností ve smyslu přírodopisném, jest to měknutí mozku. Dělati z něho dekoraci nepodařilo se, pokud vím, posud nikomu. Kde se vyskytlo jako u Nietzscheho nebo Maupassanta, projevilo se v tvorbě zcela nedekoračně jako prvek konstruktivní... A za druhé: takovouto methodou bylo by možno poraziti všecko. Stačí říci: papírová dekorace. Neupírám, že mezi mladými jsou také padělatelé, že mezi nimi jsou lživě odvážní. Ale od čeho je literární a estetická kritika, ne-li aby to poznala. Husarský kousek není statečnost; odvahy není

bez rozvahy. A velmi záhy se pozná, kde jest odvaha skutečná a kde divadelní. Pro ty básně, o nichž jsem mluvil v těchto článcích, odmítám takové označení. Jsem natolik vzdělaný a poučený znatel poesie, abych věděl, co je padělek a co pravé. To jsou věci velmi klidné a vyrovnané, prosté jakýchkoli schválností a výstředností.

Jak se v těchto věcech velmi lehce křivdí, toho jeden makavý důkaz. Pan Peroutka píše ve svém článku „mají v programu *barbarství* a prostotu". To je zřejmá nepravda. Mají v programu pravý opak: *klasicism* a primitivism. Vždyť píší celé články o tom — a ne ovšem jen oni, nýbrž i kritikové v Italii, Francii atd. —, jak sloučiti tyto dvě tendence. Kdo se zmýlí ve věci takto jasné, může se mýliti tím spíše ve věcech složitějších a neměl by souditi tak apodikticky.

Na osobní obžalobu p. Peroutkovu nerad odpovídám. Proto, že je nepravdivá. Nepřikazoval jsem nikdy: lidičky, nečtěte Balzaca a Dostojevského, čtěte za ně Píšu a Wolkra. Jen *za sebe*, před rokem, jsem vyslovil radost, že nemusím číst do smrti stále Goetha, že mohu číst i Wolkra a Píšu, v čemž viděti nějaké lichocení může jen mrzoutství nebo hyperborejství. Myslil jsem, že píši pro Attičany a že nemusím podávat slánku se solí...

Pokud vím, má kritik přímo povinnost nejen trhat quand même, všemu a všem navzdory, nýbrž také chválit quand même. Stokrát to opakovali velicí mistři kritiky: potkáš-li mladíčka dvacítiletého a vidíš-li v něm příštího Shakespeara nebo Goetha, musíš míti odvahu říci mu to veřejně. Často je k tomu třeba více kuráže než pověděti sedmdesátiletému kreténovi, že je kretén. Až takovému hochovi bude padesát nebo osmdesát nebo až zemře, uvidí kdekdo, že byl druhý Shakespeare nebo Goethe. *Pak* tvé pozdní rozpoznání nemá nijaké ceny. Ale jde o *prognosu* kritickou, ta jest v kritice jako v medicině velmi ožehavá: co vyroste z toho nebo onoho zárodku... Ale u nás je stále běžné přesvědčení, že zachovávat k mládí zdrželivost a rozšafnou reservu jest projev nějaké obzvláštní kritičnosti. Nikoliv: jen zcela běžné opatrnosti a tuctové chytrosti.

Získal jsem ve svém životě dvou podivných zkušeností, které snad stojí za to, aby si jich povšimli i jiní. První: kdykoli jsem byl někým opravdu a hodnotně obdarován, byl to někdo *chudší* než já. Druhá: kdykoli jsem se v životě o něčem opravdu podstatném a důležitém poučil, bylo to od člověka *mladšího*, než jsem byl já. Stojí snad za to, zamysliti se nad tím.

Umí dávati jen chudý? Skoro se tak zdá. Snad proto, že musí nalézti nejprve v sobě, ve své bytosti něco, co přidá k daru, čím jej dováží a učiní tak darem pravým, skutečným.

Jest mládí prosto moudrosti? Obyčejně se tak soudívá; velmi ukvapeně. Dlouhoživost brává se za moudrost; ale ona svědčí jen o dobrém trávení a ničem jiném. Veliká většina lidí stárne do hlouposti, pošetilosti, střízlivosti a předsudečnosti; říká tomu — velmi neprávem — moudrost. Je to jen okoralost, neschopnost cítit, vnímat, myslit a soudit. I v mládí bývá často moudrost, musí se z něho dovést jen vyčíst.

A tak nenechám si vzíti své dobré právo, abych se nepoučoval od mládí a neradoval se s ním z jeho objevů. Či snad proto, že se tím vydávám nebezpečí, aby mne nějaký pan X nebo Y nepodezíral z lichocení, mám zapřít svůj soud a neradovat se z té nebo oné básně Wolkrovy, když mně při četbě ustrojila opravdu krásnou chvíli? Myslím, že toho křivocestného, hokynářsky malodušného tichošlapství jest v Čechách až tak dost, abychom si je mohli odpustiti my literáti nebo novináři, nota bene novináři, kteří chceme býti franctireuři dobré lidské pře...

Budu se tedy dál *učiti* od mladých, ať tím koho pohoršuji nebo ne; a od mladých v první řadě. To jest můj komunism dobré známky: učiti se všude a ode všech. Nevylučovati nikoho. Není to tak snadné, jak se zdá na první pohled. Žádá to oproštění a odosobení mnohem většího, než aby ho byl schopen kdokoli kdykoli. A jest částí nové discipliny, ať se jí říká klasicistická nebo realistická, o níž jsem se rozhovořil v tomto článečku, té nové discipliny, již by si měl uložiti každý z nás dobrovolně. Dříve než k ní bude přinucen během věcí a tokem příštích dějů.

Franctireur a žoldák

Na můj feuilleton o internacionalismu, uveřejněný v tomto listě, odpovídá V. Dyk v posledním Lumíru těmito líbeznostmi, které mají jeho obvyklou dnešní úroveň myšlenkovou. Prý můj článek mu připomněl debaty posluchačů prvního ročníku university z devadesátých let minulého století. Proč nenapsal V. Dyk radikálně: kvartánů nebo kvintánů? Mohl mne zabít důkladněji. Dále odhalil V. Dyk hluboké vnitřní spříznění mezi mnou a kasami kapitalistů. „Jsou to právě kapitalisté, kteří si *platí* Šaldy a Pujmanové-Hennerové", aby hájili a propagovali internacionalism, píše náš rytíř péra.

Tato mrzkost V. Dyka žádá si slovíčka odpovědi. Já právě jako paní Pujmanová-Hennerová jsme v Tribuně placeni jako *literární dělníci* — nic víc, nic míň — a nic jinak. Ne za směr a tendenci svých článků, kterou s námi nikdo nesmlouvá a v níž jsme úplně volni: můžeme psáti pro kapitalism jako proti němu, pro nacionalism nebo proti němu, pro socialism nebo proti němu, pro internacionalism nebo proti němu — zcela po svém svědomí a přesvědčení. Tribuna jest nám *volnou* tribunou: proto do ní rádi píšeme. A vydávají-li Tribunu kapitalisté, jak ví p. Dyk (já toho nevím, poněvadž se o to vůbec nestarám), nakládají snad Národní listy proletáři? Že by ostatně na propagandě internacionalismu měli zvláštní zájem kapitalisté, jest směšné: kapitál žije a tyje naopak nejvíce z obmezenosti nacionalismu, jež vedou dříve nebo později vždycky k válce, která jest žní kapitalismu...

My tedy v Tribuně — já a paní Pujmanová-Hennerová — jsme franctireuři. Dáme dobrou ránu bez komanda a reglement ve službě dobré věci, dobré pře lidské, v níž věříme a jíž sloužíme službou svého volného svědomí.

Ale jaký jest poměr V. Dyka k Národním listům a k národní demokracii? Jest redaktorem Národních listů a jest tam placen tisícovkami, kde my bereme ve stovkách svou mzdu literárně dělnickou; strana dává mu nadto mandát poslanecký, honorovaný pěti tisícovkami měsíčně... A zač? Aby psal a hájil volně podle svého svědomí cokoliv? Nikoliv! *Aby hájil národní demokracii, její zájmy, její stanoviska a hlediska stranická. Platí mu tedy za určitou tendenci jeho článků a projevů, která jest mu určena a dána předem!...*

Proto jsem mu dobrou radou, aby až potká po druhé on, žoldák, franctireura, nechal klidně na hlavě a neobtěžoval ho svou pozorností. A aby prozkoumal obsah svých tučných kapes, dříve než bude klevetnicky očmuchávati cizí, chudé a poctivé.